

Usmena tradicija u knjigama za djecu pisaca iz Splitsko-dalmatinske županije

Mladen Vuković, dipl. ecc.

Novinar-urednik HRT Radio Split:

mladen.vukovic@hrt.hr

Sažetak

Iako baštinimo iznimno bogatu usmenu književnost i narodnu kulturnu baštinu, iako je na našem području spjevana naša u svijetu najprevođenija narodna balada *Asanaginica*, i iako je i UNESCO zaštitio dio te pučke riznice, ipak je malo tih pučkih predajnih elemenata bilo poticajem za književna djela, a takve knjižice o našim legendama otiskane na stranim jezicima mogle bi biti privlačan i prikladan duhovni suvenir iz ovog ponajljepšeg dijela Lijepe naše.

Brojni zapisivači narodnog blaga zapisali su ponajljepše stranice naše usmene književnosti na prostoru Dalmacije, koja je kako kolijevkom hrvatske državnosti, tako – mogli bismo reći – i zipkom hrvatske narodne književnosti. Splitsko-dalmatinska županija prostorno je najveća hrvatska županija, srce cijele negdašnje rimske provincije Dalmacije koju smo podijelili na evanđelistički sveti broj 4, ali književnost i umjetnost ne daju se omeđiti tim administrativnim granicama proglašenim na Markovu trgu, pa i sâm ljepote moje Dalmacije promišljam u tim širim povijesnim gabaritima.

*Godinama pišući i prateći knjige za najmlađe čitatelje, odvažio sam se i s kolegom Dragom Maršićem priredio prvu malu antologiju pjesništva za djecu *More vedrine* (Naklada Bošković, Split, 2004.) s 44 autora iz Splitsko-dalmatinske županije. Kada sam je ovih dana ponovno uzeo u ruke, primijetih da traži svoje osvježenje, barem radi aktualiziranja životopisnih činjenica zastupljenih autora, jer nas je u međuvremenu napustilo desetak kolega, od Vesne Parun do Nikole Martića, Tadžimira Božinovića ili Ljiljane Kabić. Također su na vrata antologije pokucali mlađi autori, dok su stariji objavili još nekoliko zanimljivih naslova za djecu.*

Iako je teško razlučiti gdje prestaje štivo za mlade naraštaje, uz spoznaju da gotovo i nema pisca koji nije jednostavno, poučno ili duhovito pisao o svojem djetinjstvu, uvijek je izazov prepun kriterijskih rizika upaliti reflektorsko svjetlo na pojedino, u ovom slučaju splitsko-dalmatinsko gnijezdo toga književnog stvaralaštva, i otkrivati prožetosti pučke duše i umjetnikova pera, narodnog blaga i autorskih djela, gdje su stare narodne prozne i poetske vrste umiješane u novo književno štivo. Prvi dojam o tom suživotu tradicijskoga i suvremenoga u našoj literaturi i nije osobito zadovoljavajući i mislim da bi mogao i trebao biti još bogatiji i plodonosniji.

Naime, u spomenutom poetskom izboru najveći utjecaj usmene književnosti, posebno narodnih brojlica, brzalica i basni, ucijepljen je u pjesmama Jure Kaštelana, Drage Ivaniševića, Marele Mimice, i osobito Krana Queena, koji je pravi majstor ludističkog pjeva i vrcakavog stihovanja. Osobno sam najviše nadahnut bogatstvom i ljepotom narodnih izreka koje sam često ubrizgavao u svoje pjesmotvore u zbirka-*ma Divlji uradak* (Split, 1996.), *Brzac* (Imotski, 2001.) i *Obrnuto/Naopako* (Split, 2002.), kada sam se poigravao narodnim poslovicama i izrekama do granica humora i parodije, i tim krhotinama gradio svoju kulu od stiha:

JA I MARKO KRALJEVIĆ

*Kraljević je Marko
hrabar junak bio,
ali je i hrabro
rujnog vinca pio.
Kaže tako narodna pjesma
da je popio Marko
deset litara vina.
Pola se uvijek laže
– to je pet litara.
Pola se baci u more
– to je dvije i pol litre.
U svakoj šali pola istine
– to je litra i kvarat.
Zatim „pola pije pola Šarcu daje“
– to je šest deci popio Marko.
Pa što je to?
Neš ti, mogu toliko i ja!
A tko prizna
– pola mu se prašta!
Prema tome okriviti me
(samo) za tri deca vina
– zaista bi bilo svašta!*

Od narodnih književnih vrsta možda su najzanimljivije za obradu pučke priče, legende i predaje, kojih je svaki naš zavičaj iznimno bogat. Samo u Splitu baštinimo legende o utemeljitelju grada, graditelju njegove kamene kolijevke, caru Dioklecijanu koji se na vrhuncu slave povukao u svoju palaču uzgajati kupus, kako su nam pričale naše bake i djedovi, ili su to pak predaje i žića o životu i mučeništvu našega nebeskoga patrona svetog Dujma. Te dvije i ostale dalmatinske legende

najviše je u svojim knjigama promicao Vedran Matošić, osobito u knjizi *Priče iz Dalmacije* (Split, 2004.).

Mnogobrojni kazivači pripovijedaju legende o oholom Gavanu kojeg je Bog kaznio te se njegovo imanje sve propuntalo u zemlju, a na tomu mjestu pojavilo se jezero. (To je zapravo biblijska priča o Sodomi i Gomori.) Narod pripovijeda da su Gavanova imanja bila na mjestu današnjih jezera; Modro i Crljeno (Imotski), Miloševo jezero ispod brda Krinja pokraj Sinja, Plitvička jezera, Jezero u Rijeci dubrovačkoj, Prukljansko jezero (Šibenik), Hutovo blato u Hercegovini, Boračko jezero kod Konjica, Balantinovo jezero u Mađarskoj, te jezera kod Vinkovaca, Pleternice, i dr. Te legende kazuju i u njih vjeruju i Srbi, Bošnjaci i dr. Josip Eugen Tomić spjevao je o Crvenom jezeru pjesmu, izvornu pučku legendu zabilježio je fra Silvestar Kutleša, a priče su napisali Dubravko Horvatić, Bože i Sanja Ujević. Kroatist Marko Dragić pisao je o toj legendi u dva navrata u svojim književnim studijama o narodnoj književnosti.

Valja podržati svaki vid pisanja o našim dragim zavičajima, jer gotovo svaki toponim ili ime rijeke brda ili doline krije iza sebe neku narodnu priču ili predaju, koje bi se – prevedene na svjetske jezike – mogle naći i u turističkoj ponudi. Legende o postanku imena nekoga grada, ili nastanku prirodnih ljepota uz njih, zanimljivo je koristio u svojim putopisnim pjesmama Bože Vukov Žigo, koji je sve te pjesme o 60 dalmatinskih gradova posložio u zbirku *Dalmatinska skitanka* (Naklada Bošković, Split, 2012.)

U narodnoj predaji osobito su brojni i ponajljepši motivi vezani uz vile i vilenjake. Mitska i fantastična bića u svojim fikcijskim prozama i romanima oživila je Snježana Grković-Janović (*Tin u zemlji Kilikiki*, Samobor, 2001.). Lijepo narodne priče u književnoj formi, priče o vilama i vilenjacima, nadnaravnim i mitskim bićima, kojima su nas u neka stara dobra vremena, kada nije bilo struje, televizije i mobitela, napajale naše bake i stare majke, našle su se sada ukoričene u grafički lijepo priređenoj knjizi *U vilinskom kolu* Maje Delić Peršen (MH Imotski, 2010.). Ta dragulj-knjiga imotske etnobaštine sabire priče o 77 vila s Biokova i Zavelima koje je autorica zapisala od svoje bake te ih sadržajno obogatila i stilski oplemenila. Fabula je svake od ovih priča čvrsta i opipljiva, sa zanimljivim likovima i jasno razrađenom kompozicijom: uvodom, zapletom, vrhuncem i raspletom. Pripovijedanje teče živo i slikovito, s dobro doziranom izmjenom narativnih i deskriptivnih slojeva te dijaloga.

No, time načinjemo još jedno pitanje teškog položaja hrvatske knjige, osobito ako je objave nejakim nakladnicima iz malih sredina. Tada se neće naći u knjižarskim izlozima, o njima pogotovo neće biti riječi na sve tanjim stranicama kulture naših novina, pa tako ni tu Majinu knjigu nije otkupilo Ministarstvo kulture, a Sveučilišna knjižnica Split nema čak ni obvezni primjerak. Uzalud vam trud, svirači!?

Na koncu bih primijetio da smo iznimno malo iskoristili prebogatu kulturnu baštinu u našoj književnosti i turizmu. UNESCO je na svojim listama materijalne

i duhovne spomeničke baštine posljednjih godina upisao natprosječan broj nematerijalnih vrijednosti (Sinjska alka, vojčevica (ganga), klapska pjesma, vrličko nijemo kolo, hvarska benediktinska čipka, hvarska pučka noćna procesija *Za križen...*), a sve to još nije dovoljno da nadahne naše pisce da zamoče svoja pera i u taj dio povijesne tinte. Umjesto da promičemo i slavimo naš pučki deseterac u gangi, reri i ojkavici, kao da smo umješniji i uspješniji u ispisivanju (i na engleskom jeziku) uvoznih japanskih 17-slogovnih haikua. Ili je i to naš nužni porez na globalizaciju?!

Literatura

1. Dragić, M., *Deset kamenih mačeva*, Baška Voda, 1999.
2. Dragić, M., *Od Kozigrada do Zvonigrada*, Baška Voda, 2001.
3. Dragić, M., *Književna i povijesna zbilja*, Split, 2005.
4. Maršić, D. i Vuković, M., *More vedrine*, Split, 2004.
5. Matošić, V. *Priče iz Dalmacije*, Split, 2004.
6. Vuković, M. *Divlji uradak*, Split, 1996.